

فرهنگ پیوسته

دکتر سید جعفر شهیدی

همکاران ما علاقه داشتند که مطلبی هر چند کوتاه از استاد عزیز دکتر سید جعفر شهیدی در مجله چاپ شود و به این جهت پرسش‌هایی برای ایشان فرستادند که پاسخ‌های کوتاه معظم له را به بعضی از آن پرسش‌ها می‌خوانید. از ایشان ممنونیم.

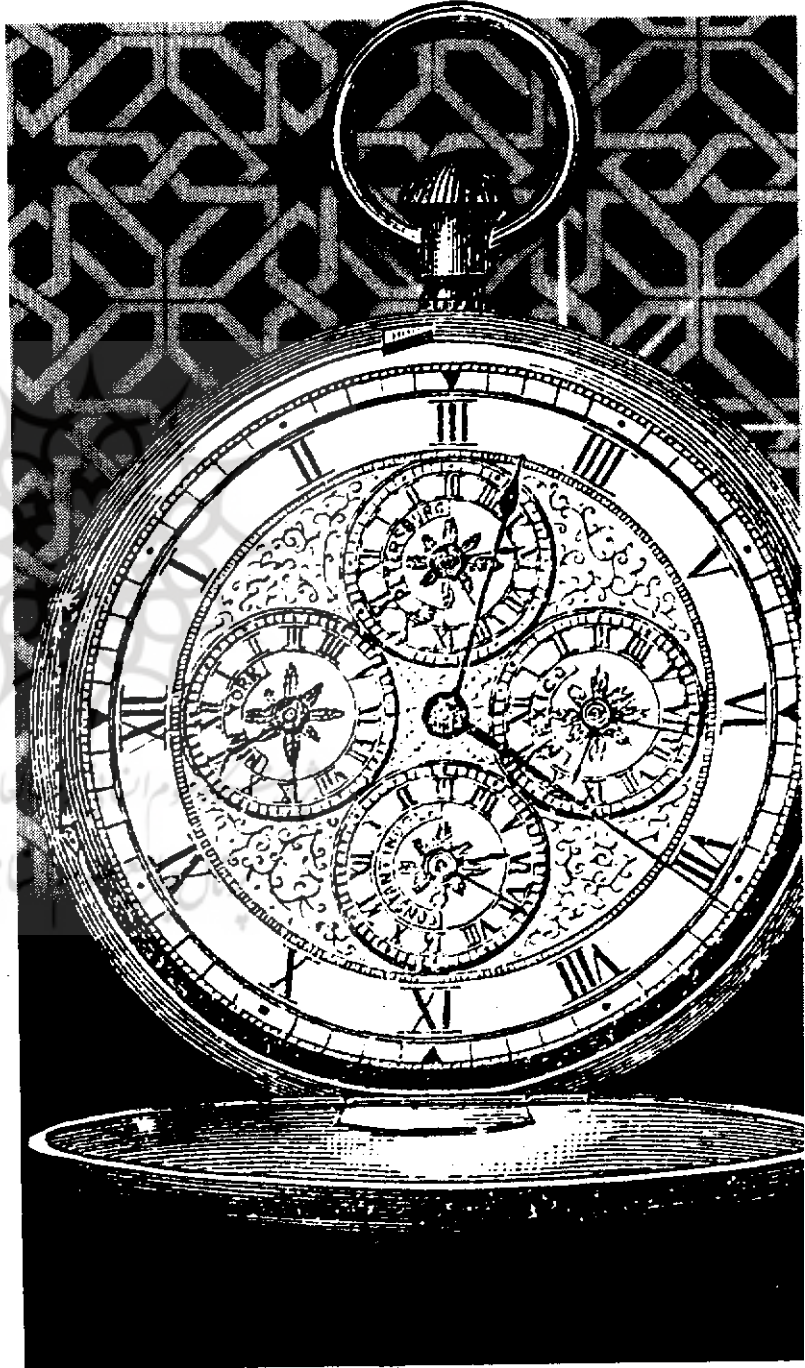
○ در ابتدا تقاضا می‌کنیم تعریفی از فرهنگ ارائه فرمایید. به نظر شما روابط فرهنگی در صحنه بین‌المللی امروز که جهان از عصر دو قطبی خارج شده چه تفاوتی با زمانی که جهان دو قطبی بود، دارد؟

□ واژه فرهنگ با سیر تاریخی در زبان فارسی مانند بسیاری واژه‌ها معنی‌های گوناگون گرفته است: دانش، خرد، واژه‌نامه...

لیکن در سده اخیر، مخصوصاً پس از آشنایی نویسندگان و شاعران ایران با برخی از واژه‌های زبان‌های اروپایی و جستجوی معادل فارسی برای آنها فرهنگ را برابر Culture نهادند و چون مفهوم این واژه در آن زبان‌ها گسترش یافته است بالتبع معنی واژه فرهنگ نیز از محدودیتی که داشت بیرون آمد، و محدوده گسترده‌ای را فرا گرفت. می‌توان گفت فرهنگ مجموع دانش آداب و رسم‌هایی است که ملت‌ها دارند. و اگر بگوییم فرهنگ چنین معنی دارد، تنها به حوزه تعلیم محدود نمی‌شود، بلکه تربیت، علم‌الاجتماع و حوزه‌های دیگر را هم شامل می‌گردد. اما پاسخ به نیمه دوم پرسش نخست را دیگران که در این زمینه مطالعه و تخصص دارند، خواهند داد.

○ به نظر شما آیا فرهنگ ایرانی پس از ورود اسلام به ایران متحول شد و اگر شد چرا؟ آیا فرهنگ‌ها در مقابل فرهنگ برتر متحول می‌شوند؟ جایگاه نهاجم فرهنگی در این میان چیست؟

□ طبیعی است که برخورد دو فرهنگ با یکدیگر موجب تحول خواهد بود - اندک یا بسیار - فرهنگ ایران نیز چنین بود. مثلاً ایرانیان دین را از اسلام گرفتند و چون دین امری است الهی، آن را پذیرفتند، لیکن در برخورد با

حول است

فرهنگ و تمدن اسلامی همواره شکوفایی خود را حفظ کرده است، نظر شما درباره این تقسیم‌بندی چیست؟
□ نمی‌دانم مقصودتان از فرهنگ اسلامی چیست؟ فرهنگ به معنی دیرین آن - علوم گوناگون - یا به معنی امروزی؟ اگر معنی نخست در نظر است چنانکه در جای دیگر نوشته‌ام علوم اسلامی از سده پنجم به بعد سیر نزولی خود را آغاز کرد. و اگر مقصود معنی دوم است طبیعی است که فرهنگ بدین معنی پیوسته در تحول است، اما نمی‌توان این تحول را فراز و نشیب گفت.

○ نقش زبان و ادب فارسی را در پیشبرد اهداف فرهنگی کشورمان در سایر کشورها چگونه ارزیابی می‌کنید؟

□ پیداست که زبان فارسی در دیگر کشورها ترجمان فرهنگ و تمدن ماست، هر چه نیرومندتر و گسترده‌تر باشد، بهتر می‌تواند این فرهنگ را به مردم آن کشورها برساند.

◆

عرب و دیگر ملت‌های مسلمان بسیاری از آداب و رسوم خود را در دسترس آنان نهادند، و آنان نیز پذیرفتند (البته چنانکه نوشتیم آدابی که با دین معارضه نداشت) و جایگاه نه‌اجم فرهنگی از همین جا روشن می‌شود. مثلاً ایرانیان اسلام را پذیرفتند، اما زبان آنان چون برخی زبان‌ها که جای خود را به زبان عربی دادند، مقهور زبان عرب نگردید. واژه‌های دینی را از زبان عرب گرفت و در مقابل بسیاری از واژه‌ها را مخصوصاً واژه‌هایی که برای اداره حکومت بکار می‌آمد به زبان عربی داد. نتیجه آنکه چون فرهنگی قوی بود برابر فرهنگ مهاجم ایستاد و از آن متأثر نشد و همیشه چنین است.

○ درباره فرهنگ و تمدن اسلامی سه نظریه مطرح شده است. یک نظریه می‌گوید: فرهنگ و تمدن اسلامی همواره دچار فراز و نشیب بوده است؛ نظریه دوم می‌گوید فرهنگ و تمدن اسلامی پس از قرن پنجم میلادی دچار انحطاط شده و این روند ادامه دارد؛ نظریه سوم می‌گوید